

1. AUGUSTIL 2014

JÜRI ENGELBRECHT 75

KATSE KATEGORISEERIDA SÄDELEMIST

Teadlasi on igasuguseid. Mõnesid neist saab iseloomustada kui suuri teadlasi. Kindlat piiri selliste jaoks pole. Erinevad allikad pakuvad kaaluläveks vahemikku sajast saja kümne kiloni; tavaliselt netokaalus. Nõnda määratletud suurte teadlaste seas eristub väljapaistvate teadlaste alamrühm. Millised sinna kuuluvad, saab selgeks siis, kui kahtlusaluste täispikkuses profiili külje pealt vaadata. Neist üsna sõltumatult esineb sageli hiilgavaid teadlasi. Alamklasse on siin mitu, alatest otsaesisest veidi kõrgemal paiknevast juuksewabast laigukesest, kust sisemine valgustatus hiilata saaks, kuni igas suunas pea sajaprotsendiliselt peegeldavate-hiilgavate isenditeni.

Sellest klassifikatsioonist oli pikka aega puudu kategooria, kuhu oleks võimalik mahutada meie hea kolleeg, akadeemik Jüri Engelbrecht, kelle puhul pass kindlasti valetab, sest ta ei saa ju ometi 75-aastaseks saada. Kõik need, kes püüavad temaga sammu pidada, kui ta oma iga-aastase Torino külastuse raames Superga mäe otsa jalutades kõrval sõitvat trammi järjekindlalt ja sihikindlalt ignoreerib, saavad kindlasti aru, et siin on midagi viltu.

Neist kahest omadusest, sihikindlusest ja järjekindlusest, ei ole tal kunagi puudu tulnud. Pigem on ta suutnud nendega nakatada enam-vähem kõiki, kes tema lähikonnas on teadustöös või teaduse esindamisel kaasa löönud. Selles mõttes on tegemist vaieldamatult klassikalise kaasaegse teadlasega.

Teadlaseks olemise paradigma on viimase mõnesaja aasta jooksul küll radikaalselt muutunud. Veel paarsada aastat tagasi oli teadus ennekõike rikaste inimeste ajaviide, mis kujunes elustiiliks alles sadakond aastat tagasi. Paradigma muutus järjekordselt alles mõnekümne aasta eest, mil teadlane olemine kujunes diagnoosiks. No kuidas teisiti saab siis kategoriseerida neid, kes ilma mingi välise sunduseta peavad kinni Kanti laadis puhta mõistuse ideedest, nagu kolleeg Jüri Engelbrecht seda meelekindlalt nii kaua teinud kui teda ümbritsevad kolleegid mäletada suudavad. Tema elust on näha, et teadlased lähevad meelega kaugemale mistahes olemasolevast kogemusest, et aga maailma ja selle seadusi paremini mõista. Nad mitte ainult suutelised kehtestama, vaid ka tegelikult rakendavad üldiseid, reguleerivaid, juhtivaid, lihtsustavaid ja liigendavaid põhimõtteid, isegi kuid need põhimõtted ei viita reaalsele ega olemasolevale ja vahel on räägides vastuolus tavamõtlemise või ühiskondliku kogemusega. Sellele lisanduvad sellised aja-üleised kategooriaid nagu sisemine väärikus, harmoniseeritus ja ausus.

Üks kindlaimaid vahendeid teadlase diagnoosi panemisel on jälgida, et kas töö on ka nakkav. Jüri Engelbrechti puhul kahtlusi pole: on ikka raskelt nakkav seisund küll. Sellest annavad tunnistust suur jagu Küberneetika Instituudi teise korruse teadlastest, kes on tema tõttu teadusesse sattunud või seal kinnistunud. Kahel korral järjest on nakkuskolle saavutanud Eesti teaduse tippkeskuse staatuse ning mitmel puhul ulatunud märksa kaugemale Eesti piirest.

Nõnda tõsiste diagnooside puhul on üksikisendite kategoriseerimine mõistetavalt keerukas väljakutse. Nagu kompleksüsteemide puhul ikka, annab olulist informatsiooni tõve edasikandumise mehhanismi analüüs. Jüri Engelbrechti puhul levib nakkus kiiremini kui piisknakkus Hispaania gripi pandeemias. Põhjus elementaarne: ta lihtsalt sädeleb. Mitte kui jaaniuss või virvatuluke; pigem sel moel, kui kelmikas poisiklutt järjekindlalt ja sihikindlalt sulle peeglina päikesekiirt näkku suunab. See sädelus tungib ka läbi suletud silmalaugude. Nõnda on Sädelevad Teadlased igapäevasesse rutiini vajunud asjapulkade kõige hirmsamate õudusunenägude peategelased. Nad lihtsalt ei lase lollustel meie üle võitu saada. Jüri puhul tuleb lisada veel üks kerge viirutus: sädelus püsib justkui Irviku Kiisu naeratus veel pikalt pärast seda, kui ta ise on juba tormanud järgmist kiiret asja ajama.

Kolleegide nimel õnne soovides

Tarmo Soomere